

PHA 302 PREHİSTORİK EKONOMİ-EKOLOJİ

KONU 6: TOPLAYICILIK VE GASPÇILIK!!! MODELİ

Yeni yaklaşımlar avcı-toplayıcı gruplarla ilgili çok daha olumlu izlenimler doğurmaktadır. Avcı-toplayıcılar genellikle, sürekli bir açlık tehlikesi içinde yaşamaz. Tersine, ellerindeki zengin besin kaynaklarından seçtikleri ve besin değeri açısından yeterli bir beslenme biçimleri vardır. Normal koşullarda bu zengin besinle, çevredeki toplam besin miktarının sadece küçük bir bölümünü oluşturur. Besin elde etme ve diğer işler çok az vakit aldığı için günün geri kalanı boş zaman etkinliklerine ve törenlere ayrılır. Bu toplulukların birçoğu çok az eşya kullanarak yaşamını sürdürür. Çünkü hem gereksinim duydukları eşya sayısı azdır hem de fazla eşyalar hareketli yaşam biçimleri açısından bir engel oluşturacaktır. Avlanma gereçleri ya da yemek kapları gibi eşyalar, her bölgede bulunabilen maddelerden kolayca elde edildiği için büyük bir değer taşımaz. Yaşam düzeni, farklı besin türlerinin mevsimlere göre yetişmesine bağlı olarak yıl içinde çeşitlilik gösterir. Çoğunlukla en fazla 25-30 kişilik küçük topluluklar halinde yaşarlar. Fakat besin kaynaklarının daha çok sayıda kişi için yeterli olduğu dönemlerde; törenler, evlilik ve diğer toplumsal etkinlikler için bir araya gelirler. Topluluk içinde, besin sahipliği gibi bir kavram yoktur. Yiyecekler herkese aittir. Besinler depolanmaz çünkü bu durum hareket kapasitelerini kısıtlayacaktır ve deneyimleri sayesinde öğrendikleri gibi, belirli besin maddelerinin kısıtlı olması halinde bile bazı besinleri her zaman bulabileceklerdir.

Güneybatı Afrika'daki yakın geçmiş zaman yerlileri, avcı-toplayıcı grupların yeterli miktarlarda besini ne kadar kolay elde edebildiğini kanıtlamaktadır (ancak, bu olguyu prehistorik devirlerin ekolojik koşullarını da düşünerek karşılaştırma yapmak gerekmektedir).

Bu modern yerli toplulukların beslenme biçimleri temelde, kuraklığa dayanıklı bir ağaçtan elde edilen, son derece besleyici mongongo meyvesine dayanır. Bu ağaç bir yıldan uzun süre meyve veren çok güvenilir bir besin kaynağıdır. Meyvesi aynı miktardaki tahılın 5 katı kalori ve 10 katı protein içerir. 250 gramında (onlarca meyveye denk), 1.1 kg pilavdakine eşit miktarda kalori, yaklaşık yarım kilo sığır etine eşit miktarda da protein vardır. 54 tür eti yenilebilir hayvan vardır ama bunlardan yalnızca 17 tanesi düzenli olarak avlanır. Günümüzde önerilen beslenme düzeyiyle karşılaştırıldığında, Afrika yerlilerinin beslenme biçimleri “yeterli”nin üzerindedir: Daha fazla kalori içerir, proteini yaklaşık 1/3 daha yüksektir ve gıda eksikliğinden kaynaklanan hastalıklar görülmez. Bu besini elde etmek için harcanan çaba da fazla değildir: Haftada ortalama 2,5 günlük bir süre yeterli olmaktadır. Tarımın aksine, besin elde etmek amacıyla yapılan işler yıl boyunca değişmez ve kurak mevsimin en sıcak dönemi dışında, besin bulabilmek için kat edilen mesafe günde 10 km’yi nadiren aşar.

Genellikle avcı-toplayıcı gruplar büyük ölçüde toplayıcılıkla yaşamlarını sürdürür. Çünkü zor ve tehlikeli bir iş olan avcılığın ödülü, olsa olsa avlar arasındaki dinlenme süreleridir. Ekosistemlerdeki en gelişmiş etoburlar (insanlar da avlanma sırasında bu rolü benimsemeye çalışır) üzerinde yapılan incelemeler, her 10-5 saldırıda ancak 1 kez başarılı olduğunu göstermektedir. İnsanlar, teknolojiden yararlı olsalar bile bu role aslanlar ya da kaplanlardan çok daha az uyum sağlayabilmekte ve çok daha düşük başarı oranları elde etmektedir. Oldukça ilkel mızraklar, yaylar ve oklarla avlanan eski avcı-toplayıcı grupların beslenmesindeki etin büyük bölümünün, başka avcı hayvanlar tarafından öldürülmüş hayvanlardan sağlandığı tahmin edilmektedir. Buna kısmen “leş yiyicilik” terimini kullanan araştırmacılar olsa da böylesi bir davranışa böylesi terimleri reddeden kişilere ulaşabilmek

için “gaspçılık” terimini yerine göre daha stratejik buluyorum. İnsanlar bu şekilde daha çok mutlu oluyor. Ekvator ve tropikal bölgelerde avcılık, bir topluluğun besininin nadiren 1/3’inden fazlasını oluşturur. Ekvatorun uzağındaki ekosistemlerin verimi daha azdır. Dolayısıyla, mevcut bitkisel besinlere ek gıdalar bulmak gerekir; genellikle de çok zaman alıcı bir iş olan balıkçılık ekonomisi gelişmiştir. Otlayan büyük hayvan sürülerini avlamanın zor olduğu ve insanların tüketimine uygun bitkiler içermeyen geniş çayırlar, avcı-toplayıcı gruplar açısından büyük sorunlar doğurur. Avcılık, yalnızca uygun bitkilerin hiç yetişmediği kutup dolaylarında geçim açısından büyük önem kazanır. Bu bölgelerde yeterli miktarda besin bulmak hiç de kolay değildir. Yaşamı sürdürebilmek için kısıtlı kaynaklardan yararlanmak büyük beceri ve çaba gerektirmektedir. Bunların her birini detaylarıyla örnekler vererek derste inceleyeceğiz.